

EDWARD S. GACEK

Centralny Ośrodek Badania Odmian Roślin Uprawnych (COBORU), Słupia Wielka
www.coboru.pl
e.gacek@coboru.pl

Aspekty prawne zachowania i stosowania roślinnych zasobów genetycznych w hodowli roślin i nasiennictwie

Zachowywanie i wykorzystanie roślinnych zasobów genetycznych w hodowli roślin i innych obszarach, przyczynia się do ustawicznego zwiększania produkcji rolniczej, zachowania bioróżnorodności i bezpieczeństwa żywnościowego społeczeństw. Stąd gromadzenie i zachowanie zmienności genetycznej in-situ, jak i ex-situ ma coraz większe znaczenie dla zrównoważonego rozwoju rolnictwa. Mamy do dyspozycji szerokie spektrum roślinnych materiałów genetycznych, począwszy od prymitywnych materiałów roślinnych w centrach pochodzenia roślin uprawnych, pierwotnych populacji i odmian miejscowych, aż po zmienność genetyczną reprezentowaną przez współczesne odmiany uprawne. Stanowią one niezastąpiony materiał wyjściowy w tworzeniu nowych odmian roślin uprawnych. W procesie hodowlanym hodowcy doskonalą je pod względem ilościowym i jakościowym.

Podstawowymi instrumentami prawnymi w zakresie ochrony prawnej roślinnych zasobów genetycznych, w trakcie ich gromadzenia, zachowania i wykorzystania w praktyce są Konwencja CBD (Konwencja o Bioróżnorodności) i związany z nią ITPGRFA (Międzynarodowy Traktat ds. Zasobów Genetycznych dla Wyżywienia i Rolnictwa), funkcjonujące pod auspicjami FAO. Przepisy Traktatu regulują dostęp do roślinnych zasobów genetycznych chronionych, zarówno in-situ, jak i w Bankach Genów.

Innym ważnym międzynarodowym instrumentem prawnym, zwłaszcza w obszarach dostępu i swobody korzystania ze zmienności genetycznej współczesnych odmian uprawnych, w pracach hodowlanych i w zachowaniu bioróżnorodności jest Konwencja UPOV (Międzynarodowy Związek Ochrony Nowych Odmian Roślin). Dzięki Konwencji UPOV hodowcy roślin, podobnie jak i tzw. „drobni rolnicy” mogą wykorzystywać w swoich programach hodowlanych i w uprawie, powszechnie dostępne na rynku nasiennym odmiany komercyjne innych hodowców, na podstawie „przywileju hodowcy” oraz

„przywileju rolnika”. Należy podkreślić, że nowe odmiany uprawne są głównym źródłem zmienności genetycznej we współczesnych programach hodowlanych.

Traktat ITPGRFA wraz z Konwencją UPOV są wzajemnie uzupełniającymi się międzynarodowymi instrumentami prawnymi wspierającymi hodowlę roślin i rozwiązywanie wyzwań związanych z utratą bioróżnorodności oraz zachowania bezpieczeństwa żywnościowego społeczeństw, w warunkach pogłębiających się negatywnych skutków zmian klimatycznych.

Sygnatariusze ITPGRFA, jak i państwa stowarzyszone w UPOV mają obowiązek wprowadzenia na swoim terytorium stosownych rozwiązań prawnych w postaci ustaw, rozporządzeń oraz prowadzić skuteczną politykę i programy implementujące postanowienia międzynarodowych instrumentów prawnych.

W referacie przedstawiono najważniejsze rozwiązania prawne w zakresie wykorzystania zmienności genetycznej i zasady ich implementacji w praktyce.

Słowa kluczowe: roślinne zasoby genetyczne, hodowla roślin, aspekty prawne stosowania zasobów genetycznych